

Nr 21.

Utlåtande i anledning av väckt motion om utredning av frågan rörande auktorisering för offentlig kemisk undersökningsverksamhet.

I en inom första kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 23, vilken behandlats av andra lagutskottet, har herr *Huss* hemställt »att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning av frågan rörande auktorisering för offentlig kemisk undersökningsverksamhet».

Beträffande de skäl, motionären anfört till stöd för sitt yrkande, får utskottet hänvisa till motionen.

Offentlig kemisk undersökningsverksamhet bedrives av skilda statliga och statsunderstödda institutioner. Statens institut för folkhälsan har till uppgift bl. a. att på uppdrag av myndigheter, sammanslutningar och enskilda utföra praktiskt vetenskapliga undersökningar inom den allmänna hygienens, yrkeshygienens och födoämneshygienens områden samt att utgöra centralt undersökningsorgan för livsmedelskontrollen enligt livsmedelsstadgan. Även statens veterinär-medicinska anstalt utför kemiska undersökningar på födoämneshygienens område. Statens provningsanstalt utför undersökningar av material av olika slag. Analys av handelsvaror och andra ämnen, vilka äro av betydelse för jordbruket och dess binäringar, utföres av statens lantbrukskemiska kontrollanstalt och av de statsunderstödda lantbrukskemiska kontrollstationerna i Jönköping, Visby, Kristianstad, Skara och Luleå. Kontroll av mejeriprodukter och ägg utföres av Svenska kontrollanstalten för mejeriprodukter och ägg, under vilket namn Svenska smörprovningarnas verksamhet numera bedrives. Vissa undersökningar utföras därjämte vid de större städernas laboratorier för livsmedelskontroll, vid universitetens och högskolornas kemiska institutioner samt vid apoteken. Det må vidare nämnas, att medicinalstyrelsen med stöd av förordningen den 19 juli 1941 (nr 654) om kontroll av vattenledningsvatten auktoriserar vattenundersökare. Enligt föreskrift i 92 § livsmedelsstadgan utger statens institut för folkhälsan en förteckning över personer och anstalter i olika delar av landet, åt vilka undersökning av prov av olika slag av livsmedel lämpligen kan uppdragas. Förutom vad nu nämnts finnas enskilda laboratorier för kemisk undersökningsverksamhet.

Riktlinjerna för den statliga och statsunderstödda lantbrukskemiska undersökningsverksamheten uppdrogos av härför särskilt tillkallade sakkunniga, vilka år 1936 avgåvo betänkande med förslag till omorganisation av den med statsmedel understödda kemiska analys- och kontrollverksamheten (SOU 1936: 40). I betänkandet redovisa utredningsmännen uttalanden av Kemistsamfundets analytiska sektion och lantbruksstyrelsen rörande frågan om auktorisation för offentlig kemisk undersökningsverksamhet. Kemistsamfundets analytiska sektion hade framhållit, att det endast genom statlig legitimering av verkligt kompetenta undersökningsanstalter och analytici vore möjligt att skapa auktoritet hos och förtroende för den analytiska verksamhet som förtjänade detta och samtidigt skydda allmänheten för de risker och förluster, som vore oundvikliga, så länge »det analytiska dilettanteriet tillåtes att fritt florerat». Lantbruksstyrelsen hade berört frågan i ett tidigare förslag till omorganisation av de kemiska stationerna och därvid framhållit dennas synnerliga vikt. Styrelsen fann dock frågan icke falla inom ramen för styrelsens utredning. Utredningsmännen ansågo, att därest den av dem förordade organisationen genomfördes, det föreliggande problemet för den lantbrukskemiska kontrollverksamhetens del torde vara löst på ett tillfredsställande sätt.

Över motionen ha yttranden avgivits av statens lantbrukskemiska kontrollanstalt, statens institut för folkhälsan, statens provningsanstalt samt Svenska kemistsamfundet.

Styrelsen för statens lantbrukskemiska kontrollanstalt finner det angeläget, att frågan om behörighet att utöva offentlig kemisk undersökningsverksamhet upptages till granskning. Det kan, anför styrelsen, inte anses rimligt att för fodermedels- och jordundersökningar såväl med hänsyn till personal som materiella resurser otillfredsställande utrustade laboratorier skola få åtaga sig dylika analyser, särskilt som kontroll av analysresultaten i stor utsträckning icke är möjlig genomföra. Styrelsen vill dock framhålla, att det otvivelaktigt finnes privata kemiska undersökningsanstalter inom olika verksamhetsområden, mot vilkas skötsel och tillförlitlighet inga anmärkningar kunna göras. Styrelsen fortsätter:

»Det torde komma att stöta på avsevärda svårigheter och bliva en uppgift av mycket grannliga natur att finna de rätta formerna för den auktorisering för offentlig kemisk undersökningsverksamhet, som i motionen avses. En utredning är enligt vad styrelsen kan finna under alla förhållanden av behovet påkallad.

I den mån frågan om auktorisering av laboratorier inom ett visst verksamhetsområde kan bli aktuell, synes man i första hand böra överväga, om behovet av nya laboratorier i sådant fall över huvud taget föreligger. Inom området för lantbrukskemisk analys- och kontrollverksamhet, t. ex., finnes enligt styrelsens mening icke något sådant behov, eftersom redan verksamma organ, i huvudsak kontrollanstalten och kontrollstationerna, ha resurser att ombesörja de erforderliga undersökningarna. Möjligheten

att utbygga nämnda institutioner för vissa nya uppgifter torde även kunna övervägas. För närvarande äro uppgifterna i stort sett begränsade till undersökningar av betydelse för jordbruket och dess binärningar.

Slutligen synes böra utredas, huruvida en eventuell auktorisering bör gälla undersökningsanstalterna som sådana, föreståndaren eller jämte denne viss övrig personal.»

Statens institut för folkhälsan finner det däremot tveksamt om för närvarande mycket står att vinna genom en utredning.

När det gäller enklare och mera rutinmässiga kemiska undersökningar på livsmedels- och vattenområdet torde det, anser institutet, inte möta alltför stora svårigheter för allmänheten att finna lämpliga undersökare och laboratorier. Det har tidigare varit en brist, att det endast i mycket begränsad omfattning funnits fastställda enhetliga metodföreskrifter. På vattenområdet finns det dock numera sådana, vilka fastställts av medicinalstyrelsen. På livsmedelsområdet arbetar sedan 1947 en nordisk kommitté. Därjämte har institutet i avvaktan på kommitténs arbete 1950 utgivit en methodsamling, som inom den närmaste tiden utkommer i ny upplaga. Med stöd av 92 § 4 mom. livsmedelsstadgan avser institutet att anbefalla där angivna metoder vid utförande av livsmedelsundersökningar. På så sätt torde önskvärd likformighet mellan olika på området arbetande laboratorier kunna nås. Med hänsyn till den korta tid, som förflutit sedan nu gällande bestämmelser trätt i kraft, bör man, enligt institutets mening, avvakta ytterligare erfarenhet innan man upptar frågan om andra vägar att meddela auktorisation för dessa undersökare.

Då det gäller för allmänheten att få mera kvalificerade kemiska undersökningar utförda, synes institutet svårigheten vara betydligt större än i fråga om de ovan nämnda enklare och mera rutinmässiga. Detta torde sammanhänga med två olika omständigheter:

»Svårigheterna med sådana undersökningar ligger nämligen inte bara på det metodiska området utan också till väsentlig del på bedömningen av resultaten. Härför krävs i första hand en tämligen bred sakkunskap, som inte bara faller inom det kemiska området, utan därutöver bl. a. omfattar särskilt mikroskopi (botanik och bakteriologi), mikrobiologi och toxikologi. Någon på dylik undersökningsverksamhet inriktad utbildning förekommer inte i vårt land. Det kan tänkas, att institutionen i livsmedelskemi vid tekniska högskolan i Stockholm i framtiden kan utbyggas så, att den också kan tillgodose detta behov. En ordnad högre utbildning torde vara en förutsättning för av myndighet given särskild auktorisation på detta område.

Den andra svårigheten, som måste beaktas, är att förutsättningarna att driva en sådan kvalificerad undersökningsverksamhet utan stöd av det allmänna är mycket små. Det är möjligt, att förhållandena kan bli bättre i framtiden, ty utvecklingen på hela livsmedelsområdet medför ett stigande behov av kvalificerade undersökningar. Insikten om deras betydelse växer emellertid endast långsamt. Under sådana förhållanden är det naturligt, att antalet personer, som kan förväntas vilja skaffa sig dylik utbildning, måste antas bli starkt begränsat.»

Slutligen framhåller institutet beträffande behovet av auktorisation för kemisk undersökningsverksamhet på andra områden, att när det gäller allmänhetens vägledning vid val av laboratorium torde det viktigaste vara att upplysa dem om förefintliga möjligheter att få undersökningsuppdrag väl utförda. Härvid torde de statliga centrallaboratorierna som institutet för folkhälsan och lantbrukskemiska kontrollanstalten kunna tillhandagå med råd och upplysningar. Press och radio böra även mer än hittills utnyttjas i detta upplysningsarbete. En av myndighet given auktorisation torde i detta hänseende vara mindre betydelsefull.

Styrelsen för statens provningsanstalt tillstyrker, att en utredning i enlighet med motionärens förslag verkställs. Såsom skäl härför anför styrelsen:

»Det är tydligt, att allmänheten icke kan i varje enskilt fall bedöma, om ett visst laboratorium äger erforderlig kompetens och erfarenhet för att på bästa sätt kunna utföra undersökningar av en föreliggande produkt. En auktorisering, begränsad till endast vissa områden, för vilka kompetens ådagalagts, borde medföra en viss garanti för kvaliteten av laboratoriets verksamhet inom dessa områden. I samband med auktoriseringen borde då laboratoriet få förbinda sig att vid annonsering, på brevpapper etc. tydligt ange vilket eller vilka områden auktoriseringen omfattar. En auktorisering med sådan begränsning anser styrelsen vara lämplig.»

Svenska kemistsamfundet förklarar sig dela motionärens uppfattning om behovet av en kontroll av kompetensen hos föreståndare och annan personal vid privata laboratorier och tillstyrker varmt, att en allsidig utredning av frågan om auktorisering för offentlig kemisk undersökningsverksamhet kommer till stånd.

Utskottet.

Den kemiska undersökningsverksamheten har på skilda områden inom det moderna samhällslivet kommit att spela en viktig roll. Såväl myndigheter och företag som enskilda medborgare ha numera icke sällan behov av att anlita kemiska undersökningsanstalter. För att tillgodose dylika behov finnas, såsom framgår av den ovan lämnade översikten, ett betydande antal statliga och statsunderstödda undersökningsanstalter. Förutom dessa finnas enskilda laboratorier, vilka i icke ringa utsträckning anlitas av allmänheten.

Bestämmelser om statlig auktorisation för enskilda personer, som åtaga sig kemiska undersökningar, eller likartade föreskrifter finnas nu för vissa områden. Som exempel härpå kan nämnas, att statens institut för folkhälsan enligt föreskrift i 1951 års livsmedelsstadga utger en förteckning å personer och anstalter i olika delar av landet, åt vilka undersökning av prov av olika slag av livsmedel lämpligen kan uppdragas. Innan ett nytt

laboratorium upptages i förteckningen underkastas dess personella och materiella resurser en granskning av institutet. Med ledning av de erfarenheter rörande laboratoriets sätt att fullgöra sin uppgift, vilka institutet i sin verksamhet kan erhålla, kan institutet vid revisioner av förteckningen göra de ändringar som finnas påkallade. För vinnande av större tillförlitlighet vid undersökningar på nu nämnda område äger institutet vidare meddela anvisningar för provtagning och undersökning av prov. På flertalet områden av den kemiska analysverksamheten saknas emellertid föreskrifter, som möjliggöra en dylik kontroll eller vägledning. De personer, som anlita laboratorier, sakna i regel möjlighet att bedöma dessas förutsättningar att utföra uppdragen och riskera därför att anlita otillräckligt kvalificerade laboratorier. Värdet av analysresultat som erhållas från laboratorier, om vilkas kompetens och erfarenhet tillräcklig kännedom saknas, framstår även som tvivelaktigt, ett förhållande, vilket är desto mera betänkligt som undersökningarna ofta äro av stor betydelse såväl för dem, för vilkas räkning undersökningarna utföras som — t. ex. då undersökningarna avse konsumtionsvaror — en vidare personkrets. Med hänsyn till dylika omständigheter har tanken på en auktorisering för offentlig kemisk undersökningsverksamhet aktualiserats.

Behovet av bestämmelser rörande auktorisation torde vara olika stort på olika områden av det vidsträckta fält, över vilket den kemiska undersökningsverksamheten spänner. I en del fall torde med hänsyn till undersökningarnas art eller de ändamål, för vilka de skola användas, dylika bestämmelser ej vara påkallade. I andra fall åter synes med hänsyn till redan befintliga föreskrifter eller till på området verksamma undersökningsorgan mera vara att vinna genom att med upplysning och propaganda bland allmänheten sprida kännedom om de möjligheter att få analyser tillförlitligt utförda, som finnas, än genom lagstiftningsåtgärder. Utskottet förutsätter, att uppmärksamhet ägnas åt att till buds stående möjligheter till upplysningsverksamhet i detta avseende tillvaratagas. Huruvida åtgärder i form av effektivisering av nu för vissa områden gällande auktoriseringsföreskrifter eller införande av dylika föreskrifter även på andra områden äro påkallade, torde få avgöras från fall till fall. Det är därvid enligt utskottets mening lämpligt att genom inhämtande av upplysningar från myndigheter, sammanslutningar och andra, som genom sin verksamhet erhålla kännedom om de enskilda laboratoriernas sätt att fullgöra sina uppgifter, närmare klarlägga behovet och lämpligheten av auktoriseringsåtgärder, och på grundval av vad därigenom inhämtats företaga den ytterligare utredning eller åtgärder i övrigt, som må finnas påkallade.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att riksdagen i anledning av förevarande motion, I: 23, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t

måtte låta undersöka behovet och lämpligheten av föreskrifter om auktorisering för offentlig kemisk undersökningsverksamhet samt företaga de åtgärder, som av undersökningen må föranledas.

Stockholm den 9 april 1953.

På andra lagutskottets vägnar:

EDVIN JACOBSSON.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit

från f ö r s t a kammaren: herrar Sten, Nils Elowsson, Nerman, Bengtson*, Ahlberg, fru Carlqvist, herrar Nils Theodor Larsson och Huss;

från a n d r a kammaren: herrar Jacobsson i Igelsbo, Hagård*, Carlsson i Bakeröd*, fröken Höjer, herr Odhe*, fru Sjöstrand*, herr Bengtsson i Varberg och fru Eriksson i Ängelholm.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.
